

Παναγιώτης Μαυροειδής

Συμπληρώνονται σύντομα 100 χρόνια από την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη τον Μάιο του 1919, με απόφαση «Συμμάχων» και ελληνικής κυβέρνησης. Ακολούθησε ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος 1919-1922 που κατέληξε στη Μικρασιατική καταστροφή του Αυγούστου του 1922. Αξίζει να σκύψουμε πάνω σε αυτό το μεγάλο κεφάλαιο της ελληνικής (και όχι μόνο) ιστορίας, αναζητώντας αιτίες, διδάγματα και κυρίως απαντήσεις στα σύγχρονα ερωτήματα περί πολέμου και ειρήνης και περί εθνικισμού και ιμπεριαλισμού.

Ποιος ήταν ο χαρακτήρας εκείνου του πολέμου;

Το 1957, ο υπουργός Εξωτερικών της τότε κυβέρνησης Κ. Καραμανλή, **Ε. Αβέρωφ**, από το επίσημο βήμα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, απαντώντας στον Τούρκο συνάδελφό του που είχε χαρακτηρίσει τον ελληνοτουρκικό πόλεμο 1919-1922 ως **καταχτητικό πόλεμο από μεριάς Ελλάδας**, είπε τούτο:

«...Ο πόλεμος αυτός έγινε, διότι προσεκλήθημεν όπως συμμετάσχομεν εις αυτόν υπό της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας, αι οποίαι, δυνάμει της Συνθήκης των Σεβρών, εισέβαλαν εις την Μικράν Ασίαν και εκάλεσαν την Ελλάδα να καταλάβει την ακτήν, την οποίαν όντως κατέλαβαν... Πρέπει να αναγνωρίσομεν ότι η Τουρκία απήντησε με μίαν υπερηφάνειαν και μίαν γενναιότητα, η οποία της έδωσε την εθνικήν της ανεξαρτησίαν. Αλλά πρέπει να υπάρξει προσοχή προτού αναφερθεί αυτός ο πόλεμος, ως πόλεμος ελληνικής κατακτήσεως. Ητο πόλεμος συμμαχικής κατακτήσεως, εις την οποίαν η Ελλάς εκλήθη να λάβει μέρος, αλλά βεβαίως δεν ήτο ελληνικός πόλεμος»

Η δήλωση αυτή περιέχει μεγάλες αλήθειες, παρότι λείπουν άλλες τόσες και σε ορισμένα σημεία λέει μισές αλήθειες, δηλαδή λέει ψέματα.

Σε κάθε περίπτωση όμως, δεν έχει καμία απολύτως σχέση με τη ρητορική της βενιζελικής ή (μετέπειτα) βασιλικής κυβέρνησης 35-40 χρόνια πριν, που δικαιολογούσαν τότε τη σφαγή των φαντάρων και των λαών στις δύο χώρες και την καταστροφή που επέφερε με τον ξεριζωμό, ως «εθνική προσπάθεια για την απελευθέρωση των εθνικών αδελφών» ή ως

«εφαρμογή συμφωνίας με τις Μεγάλες Δυνάμεις για την Ένωση της Μικράς Ασίας με την Ελλάδα».

Κάτι ακόμα:

Για τα μισά από αυτά που έλεγε ο Αβέρωφ το 1957, ακόμη και διατυπωμένα πιο κομπάζ, ολόκληρη σχεδόν η ηγεσία του ΣΕΚΕ/ΚΚΕ, το μόνο κόμμα που αντιτάχθηκε στον πόλεμο, παρά τρία να εκτελεστεί τον Σεπτέμβριο του 1922.

Το **ιστορικό πλαίσιο** είναι αρκετά γνωστό.

Με το τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, οι νικήτριες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις εξορμούν από κοινού αλλά και σε μεγάλο ανταγωνισμό μεταξύ τους στην ευρύτερη περιοχή της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και της Εγγύς Ανατολής σε δυο κατευθύνσεις:

Πρώτον, ήθελαν να κατασπαράξουν τη λεία και να καταλάβουν τις στρατηγικές θέσεις που προσφέρονταν στην επικράτεια της κατακρεουργημένης και ετοιμοθάνατης, στο στρατόπεδο των ηττημένων, οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το χορό εδώ τον σέρνει η Αγγλία

Δαρδανέλια, Σουέζ, Μοσούλη, Καύκασος και φυσικά πετρέλαιο, είναι οι πιο συνηθισμένες λέξεις που ακούγονται στα διπλωματικά φόρα. Όλοι όμως οι δρόμοι, περνούσαν κατά κάποιον τρόπο από την Ελλάδα.

Ο Χάρολντ Νίκολσον, στέλεχος του Φόρεϊν-Οφίς, το Δεκέμβρη του 1920 σε μνημόνιο προς τον υπουργό του, μεταξύ των άλλων έλεγε:

«Ο λόγος που μας έσπρωξε στην υποστήριξη της Ελλάδας δεν ήταν συναισθηματική παρόρμηση, αλλά φυσική έκφραση της παραδοσιακής μας πολιτικής, που συνίστατο στην προστασία των Ινδιών και της Διώρυγας του Σουέζ. Για έναν ολόκληρο αιώνα υποστηρίξαμε την Τουρκία, θεωρώντας την ως την πρώτη γραμμή άμυνας στην Ανατολική Μεσόγειο. Όμως αποδείχθηκε αναξιόπιστος σύμμαχος και έτσι περάσαμε στη δεύτερη γραμμή. Από τη γεωγραφική άποψη, η θέση της Ελλάδας είναι μοναδική για τις επιδιώξεις μας. Πολιτικά, η χώρα αυτή ήταν αρκετά ισχυρή σε περίοδο ειρήνης, ώστε να μη μας δημιουργεί θέμα

δαπανών και αρκετά αδύνατη

Σα να γράφεται για σήμερα αυτή η δήλωση! Δηλαδή σε μια ιστορική στιγμή που η ελληνική αστική τάξη θεωρεί πως είναι από καραμπόλα «καβάλα» στο άλογο των ΗΠΑ και ονειρεύεται ανατροπή των συσχετισμών με την Τουρκία, παίζοντας με τη φωτιά του πολέμου, κυρίως μέσω της κούρσας για τις ΑΟΖ και την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην ανατολική μεσόγειο, που πλέον φαίνεται να συνιστούν τη νέα Μεγάλη Ιδέα.

Δεύτερο, ήθελαν να πετύχουν τη συντριβή της νεαρής σοβιετικής δημοκρατίας. Χωρίς τη συντριβή της ρωσικής επανάστασης που είχε σπείρει εφιάλτες, η νίκη της Αντάντ φαινόταν άχρηστη. Εδώ πρωταγωνιστεί η Γαλλία.

Έγραφε τότε ο Επιτελάρχης του Γάλλου στρατηγού Φρανσέ ντ' Εσπερέ:

«Και εάν οι Μπολσεβίκοι επετύγχανον να πραγματώσωσι την υποδούλωσιν της Ευρώπης, ν' ανάψωσιν επανάστασιν εις όλον τον Κόσμον, ν' ανατρέψωσιν όλας τας Κυβερνήσεις, να εξαλείψωσιν όλα τα σύνορα, ουδεμία αμφιβολία ότι η γενική αύτη ανατροπή θα κατέληγε τελικώς εις το να εκμηδενίση όλους τους καρπούς της νίκης των συμμάχων της συνεννοήσεως.(...) Και αν ακόμη το εξωτερικόν πρόγραμμα των Μπολσεβίκων απετύγχανε, (...) το "εσωτερικόν αυτών πρόγραμμα" κοινωνικόν και πολιτικόν, αυτό και μόνον, θα έπρεπε να τρομάξη τας Κυβερνήσεις της Συνεννοήσεως».

Οι δύο αυτές πλευρές, στην περίπτωση της Ελλάδας ήταν απόλυτα συνδεμένες.

Ο Γάλλος Πρωθυπουργός **Κλεμανσώ** είναι ο πρώτος που χαϊδεύει τα αυτιά του Βενιζέλου για

την «**Ελλάδα των 2 ηπείρων και των 5 θαλασσών**». Υπόσχεται να του δώσει τη Μικρά Ασία, αν ο πολύπειρος ελληνικός στρατός εκστρατεύσει με 40.000 άντρες στην Ουκρανία κατά των μπολσεβίκων.

Πολύ παραστατική είναι η αποστροφή ενός λαϊκού άσματος της εποχής:

«Από τη Ρωσία σύρνει /ο δρόμος ίσα για τη Σμύρνη»

Το όνειρο αυτό το έχει σφηνώσει στα μυαλά της σπαρασσόμενης πολιτικής ηγεσίας στην Ελλάδα ήδη από το 1915 η Αγγλία, όταν προσπαθώντας να εξασφαλίσει είσοδο στον πόλεμο της Ελλάδας στο πλευρό της Αντάντ, χρησιμοποιούσε ως δέλεαρ και πάλι την Μικρά Ασία, αλλά και τη Βόρειο Ήπειρο, τα Δωδεκάνησα ή/και την Κύπρο.

Όλα αυτά διαδραματίζονται, ενώ ο ελληνικός στρατός **πολεμάει συνεχώς 12 χρόνια** και «το χακί έχει γίνει δεύτερο πετσί του φαντάρου», κατά την προσφιλή έκφραση της εποχής.

Η ελληνική αστική τάξη μέσω των κυβερνήσεων της, τόσο στην εκδοχή του βενιζελισμού, όσο και σε αυτήν του βασιλικού παλαιοκομματισμού, θεωρώντας ότι είναι «καβάλα» στο άλογο μιας θαυμαστής συγκυρίας, πήρε το ρίσκο ενός τεράστιου πολεμικού τυχοδιωκτισμού. Επέλεξε να δράσει ως χωροφύλακας των Μεγάλων Δυνάμεων και εισέπραξε μια ταπεινωτική ήττα που βάρηκε με το αίμα των στρατιωτών και το ατέλειωτο δράμα των προσφύγων. Και

αυτό παρά τις αντιρρήσεις ακόμη και στρατιωτικών επιτελαρχών.

Δεν ήταν όμως μόνο αυτός ο λόγος. **Δεν ήταν κουτοί που πήγαν μόνο να ρισκάρουν για ξένα συμμαχικά συμφέροντα.**

Υπήρχε και μια δεύτερη πλευρά, ένας ακόμη κινητήριο μοχλός της εκστρατείας, στην οποία δεν αναφέρθηκε ο Αβέρωφ το 1957.

Ο ελληνικός καπιταλισμός αναπτυσσόταν σε μια Ελλάδα 5 εκατομμυρίων, την στιγμή που σε 3 διαφορετικές ζώνες της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όχι απλά ζούσαν 2,5-3 εκ ελληνικού πληθυσμού, αλλά η **αστική τάξη** σε αυτές τις ζώνες ήταν συντριπτικά **ελληνική** και με μεγάλους δεσμούς οικονομικούς και άλλους με το ελληνικό κράτος.

Ενδεικτικά:

Από τις 18.063 εμπορικές επιχειρήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που υπήρχαν το 1912, σε Έλληνες ανήκε το 46%, το 23% σε Αρμένιους, το 15% σε μουσουλμάνους. Υπολογίζεται ότι το 1914 από τις 6.507 βιομηχανίες και βιοτεχνίες, το 49% ανήκε σε οθωμανούς Έλληνες, ενώ Έλληνες ήταν και το 46% των τραπεζιτών. Την ίδια χρονιά, υπολογίζεται ότι Έλληνες ήταν το 52% των γιατρών, το 49% των φαρμακοποιών, το 52% των αρχιτεκτόνων, το 37% των μηχανικών και το 29% των δικηγόρων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το 1921, στην Κωνσταντινούπολη, τα 171 από τα 257 εστιατόρια ανήκαν σε Έλληνες, όπως και οι 444 από τις 471 ποτοποιίες και οι 528 από τις 654 επιχειρήσεις χονδρικού εμπορίου.

Ειδικότερα στη Μικρά Ασία, από τα 391 παραγωγικά εργοστάσια που λειτουργούσαν τα 344 ανήκαν σε Έλληνες. Αλλά και στις τέχνες, όπως στις επιστήμες και τα γράμματα, οι Έλληνες ήταν οι αδιαφιλονίκητοι κυρίαρχοι, διαμορφώνοντας έτσι την ανερχόμενη αστική τάξη της χώρας.

Σε αντίθεση με τους ορθόδοξους χριστιανούς, η άρχουσα τουρκογενής μουσουλμανική τάξη στελεχώνει το στρατό και τη δημόσια διοίκηση. Τα ευρύτερα στρώματα του μουσουλμανικού πληθυσμού ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία, ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι που υπηρετούν ως κατώτερο προσωπικό Έλληνες προύχοντες.

Αξίζει να σημειωθούν εδώ τα ονόματα ορισμένων επιφανών «προσφύγων» μεγαλοεπιχειρηματιών: Αριστοτέλης Ωνάσης, Μποδοσάκης, Ευφραίμογλου, Αντρέας Συγγρός, Σισμανόγλου κτλ.

Η προστασία των χριστιανικών πληθυσμών από τις νεοτουρκικές αγριότητες και η λύτρωση του υπόδουλου ελληνισμού, ήταν απλώς τα προσχήματα για τον πολεμικό τυχωδιωκτισμό.

Ο «πατριωτισμός» της αστικής τάξης

Σε ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα, από τον εθνικό διχασμό του 1914 ως το σύμφωνο Βενιζέλου-Ατατούρκ το 1930, η αστική τάξη στην Ελλάδα ενώ σήκωνε τη σημαία της **εθνικοφροσύνης**, αποδείκνυε πως η μονή πατρίδα που έχει το κεφάλαιο είναι το **κέρδος**, πατώντας επί πτωμάτων και κολυμπώντας σε ποταμούς αίματος σε καιρό πολέμου και ιδρώτα σε περίοδο ειρήνης.

Έτσι, μπροστά σε αυτό, δε δίστασαν:

- Ούτε για **δημιουργία δύο ξεχωριστών κρατών**, με δυο κυβερνήσεις σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, η μια των βασιλικών και παλιών τζακιών, η άλλη των δυτικότροπων νέων αστικών τζακιών του βενιζελισμού, με τα γαλλικά κανόνια να βομβαρδίζουν την Αθήνα, να αποκλείουν όλα τα ελληνικά λιμάνια και τους Άγγλους να κατέχουν τη Μακεδονία.
- Ούτε για τον πολεμικό επιθετικό τυχωδιωκτισμό της εκστρατείας στην Τουρκία, με μπροστάρη το βενιζελισμό.

- Ούτε για τη συνέχιση της εκστρατείας από τους βασιλικούς που υπόσχονταν διακοπή του πολέμου πριν τις εκλογές του 1920 τις οποίες κέρδισαν με σήμα την **ελιά**, δηλαδή την ειρήνη. Σημειωτέον ότι στις 29/5/21 σε σύσκεψη στη Σμύρνη, ο ίδιος ο βασιλιάς όριζε ως στόχο την **κατάληψη της Άγκυρας**.
- Ούτε δίστασε ξανά ο Βενιζέλος να υπογράψει φαρδιά πλατιά το Σύμφωνο Φιλίας με Ατατούρκ το 1930, ξεπουλώντας μεταξύ των άλλων κάθε δικαίωμα των ξεριζωμένων προσφύγων, Ελλήνων και Τούρκων

Ο αστικός εθνικισμός είναι συνδεδεμένος με την καπιταλιστική επέκταση και τον πόλεμο, πάντα με τα στήθη και τις ζωές άλλων και την αλληλοσφαγή των λαών, για το τίποτα για τους ίδιους. Στην περίπτωση της Μικράς Ασίας και του Πόντου, είναι ακριβώς ο αστικός πολεμοκάπηλος εθνικισμός που κατέστρεψε τους εκεί ελληνικούς πληθυσμούς.

Η στάση του ΣΕΚΕ/ΚΚΕ για τον πόλεμο

Το νεαρό ΣΕΚΕ ήταν η μοναδική δύναμη που στάθηκε **ενάντια στον πόλεμο**, εκτιμώντας ορθά τον **χαρακτήρα** του.

Αμέσως μόλις υπογράφηκε η συνθήκη των Σεβρών (1920) που έδινε πλέον το προκάλυμμα για έναρξη περαιτέρω επιθετικών πρωτοβουλιών του ελληνικού στρατού που είχε ήδη καταλάβει την Σμύρνη από τον Μάιο του περασμένου χρόνου (1919), σε προκήρυξη της ΚΕ του ΣΕΚΕ τονιζόταν:

«Η κυβερνώσα αστική τάξις επωφελείται της υπογραφής της ειρήνης με την Τουρκίαν για να παρασύρη τας εργαζομένας λαϊκὰς μάζας εις σωβινιστικάς και πατριωτικάς εορτάς. Η αστική τάξις της χώρας έχει συμφέρον και αυτήν την φοράν, περισσότερο από κάθε άλλην, να εξαπατήση τον λαόν, τας εργαζομένας τάξεις της χώρας, κολακεύουσα το εθνικόν αίσθημα αυτών, το οποίον οι πολιτευταί, τα σχολεία, οι παπάδες και οι στρατιωτικοί καταλλήλως διέστρεψαν εις έναν στενόν σωβινισμόν, εις μίσος τυφλόν κατά των αδελφών των, των εργατών και των χωρικών των άλλων χωρών της Βαλκανικής. Εχει συμφέρον να εξαπατήση και πάλιν τας εργαζομένας τάξεις της χώρας, με το πρόσχημα μιας δήθεν οριστικής ειρήνης, με το επιχείρημα του “διπλασιασμού της πατρίδος” και της απελευθερώσεως των “υποδούλων αδελφών”».

Δεν ήταν καθόλου εύκολο να μιλήσει κάποιος για το **ζήτημα της πατρίδας** και των υπόδουλων Ελλήνων που από το 1912 μάλιστα πύκνωναν οι διώξεις εναντίον τους από τους Νεότουρκους.

Έχει σημασία να δούμε τόσο την **ουσία** της τοποθέτησης του ΣΕΚΕ, όσο και την **γλώσσα** που χρησιμοποιείται:

«Η ειρήνη την οποίαν πανηγυρίζουν, είναι εκείνη που καθιερώνει την ιδιικήν μας δυστυχίαν και την ιδιικήν των κυριαρχίαν. Είναι ειρήνη μεταξύ των αστικών τάξεων των κυρίων μας, εναντίον των εργαζομένων τάξεων των δούλων. Η πατρίς, της οποίας ιδιοποιούνται το όνομα, η πατρίς των, για την οποίαν μας έστειλαν να πολεμήσουμε, δεν είναι παρά η γεωγραφική εκείνη έκτασις επί της οποίας απλώνεται η εκμετάλλευσίς των. Το μέγαλωμά της διά το οποίον πανηγυρίζουν, είναι η επέκτασις των ορίων της εκμεταλλεύσεώς των και της προσοδοφόρου τοποθετήσεως των κεφαλαίων των. (...)

Η ειρήνη, για την οποίαν επολεμήσαμε, δεν είναι η πραγματική ειρήνη των λαών, εκείνη που θα καταργήσει τους πολέμους και θα αδελφώσει όλους τους ανθρώπους. Η ειρήνη που ηθελήσαμεν είναι εκείνη που θα καταργήσει την εκμετάλλευσιν της εργασίας των πολλών από τους ολίγους, είναι εκείνη που θα καθίσει στο σκαμνί τους εγκληματίας του πολέμου και που θα αποδώσει εις την κοινωνίαν τα πλούτη που αυτοί εσφετερίσθησαν. Η πατρίς για την οποίαν υπεφέραμεν είναι εκείνη, όπου δεν θα υπάρχουν πλέον σύνορα που θα χωρίζουν τους λαούς, όπου η γη θα είναι πατρίδα και μητέρα όλων των ανθρώπων και που θα χαρίζει εξίσου εις όλους τ' αγαθά της».

Μπορεί να διαφωνήσει κάποιος στη μία ή την άλλη πτυχή αυτής της ανακοίνωσης σήμερα.

Πρόκειται ωστόσο για σαφείς διεισδυτικές, ταξικές και διεθνιστικές θέσεις. Με μελετημένη, τεκμηριωμένη, ουσιαστική και υψηλής αισθητικής γλώσσα. Έχει πολλά να μας διδάξει στη

δύσκολη μάχη με τον εθνικισμό σήμερα, όπου δεν αρκεί η ρηχή συνθηματολογία και είναι καταστρεπτική η λογική της δήθεν «θαρραλέας πρόκλησης» με συνθήματα του τύπου «η Μακεδονία είναι κινεζική» ή «η Μακεδονία ανήκει στα δάση της και το Αιγαίο στα ψάρια του», στα οποία αρέσκεται ειδικά ο αναρχικός χώρος.

Μορφές αντιπολεμικής δράση του ΣΕΚΕ

Πως δρας ωστόσο ενάντια στον πόλεμο, με τέτοια θέση και **σε συνθήκες πολέμου**; Διότι και η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία δήλωνε αντίθεση στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο **πριν** ξεκινήσει και μόλις ξέσπασε την έπιασε πολεμικός πυρετός και πατριωτικός ενθουσιασμός...

Ξεχωρίζουν τρία ζητήματα εδώ.

Πρώτο, η γενική **πολιτική αντιπολεμική καμπάνια** του ΣΕΚΕ, με μαζικούς όρους

Ας δώσουμε το λόγο στον **Γιάννη Καψή**, μέσα από το βιβλίο του «Χαμένες Πατρίδες» που κυκλοφόρησε το 1989 από τον εκδοτικό οίκο «Λιβάνης»:

«Ήταν παραμονές των εκλογών του 1920. Στην Αθήνα οι προεκλογικές συγκεντρώσεις διαδέχονταν η μια την άλλη. Τότε αποφάσισε να συγκροτήσει συλλαλητήριο και το ασήμαντο την εποχή εκείνη Κομμουνιστικό Κόμμα. Κι ήταν, πράγματι, ασήμαντο - είχε μόλις 1.200 μέλη κι ο «Ριζοσπάστης» 2.500 φύλλα κυκλοφορία. Τους λιγοστούς αυτούς οπαδούς τους θέλησαν να συγκεντρώσουν οι τότε ηγέτες του Κ.Κ.Ε. και αιφνιδιάστηκαν. Μια πραγματική κοσμοπλημμύρα (σ.σ πολλοί μιλούν για 50.000) ανθρώπων κατέκλυσε την οδό Σταδίου από την Ομόνοια μέχρι το Σύνταγμα. Τι είχε συμβεί; Θα καταλάμβανε το Κ.Κ.Ε. την Εξουσία;»

Γράφει με τη σειρά του ειρωνικά και εχθρικά, το άλλοτε στέλεχος του Κ.Κ.Ε., και μετέπειτα φασίστας Ε. Σταυρίδης:

«Το κύριον σύνθημα πού ηκούετο και εδόνει την ατμόσφαιραν ήτο «Κάτω ο πόλεμος». Τα καθαρώς κομμουνιστικά συνθήματα εύρισκαν πολύ περιωρισμένην απήχησιν. Το «Κάτω ο Βενιζέλος» όμως αντηχούσε πέρα ως πέρα... Από τα μπαλκόνια της οδού Σταδίου ακόμη και οι κύριες της αριστοκρατίας έρραιναν με άνθη. Και απορούντες διηρωτώμεθα: Πότε έγιναν κομμουνίστριες αυτές από τα μέγαρα;».

Η ουσία των παραπάνω ωστόσο βρίσκεται στο γεγονός ότι **η αντιπολεμική στάση όχι μόνο δεν απομόνωσε το ΣΕΚΕ αλλά κυριολεκτικά το μετέτρεψε σε μαζικό κόμμα.**

Το **δεύτερο** εξαιρετικό σημαντικό στοιχείο ήταν η **μαζική δράση μέσα στο στρατό**, στις μονάδες του πολεμικού μετώπου, όπου είχε δημιουργηθεί η Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή Κομμουνιστών Στρατιωτών και μοιραζόντουσαν τόσο αντιπολεμικές εφημερίδες όσο και ο Ριζοσπάστης

Ας πάρουμε μια καλή γεύση από το μαχητικό και ευθύβολο χαρακτήρα αυτών των παρεμβάσεων προκηρύξεων της:

«Από το κάθε άρθρο της Συνθήκης των Σεβρών, δήθεν συμφωνίας ειρήνης (...), σιγάστραφτε και μια σπίθα καινούργιου πολέμου...», έλεγε μια προκήρυξη.

Και συνέχιζε:

«Το ξέρουμε πως κι εσύ και οι άλλοι αλλαλάζοντες ανθρωπίσκοι της αστικής αντιπολίτευσης

στηρίζετε τις απαίσιες ελπίδες σας στο βαθύ ύψος

Είσαστε γελασμένοι αφέντες: Ο **Βοριάς** (αναφέρεται στη Ρώσικη Επανάσταση) είναι αγέρας πολύ δυνατός κι ορμητικός κι αδύνατα φτερά μπροστά του είναι τα πλάνα ιδανικά σας»

Και σε άλλο σημείο:

«Κρατήστε όμως την αιμοβόρικη χαρά σας, ξαναστημένοι βρυκόλακες! Δεν είμαστε πια οι αγαθοί μοιρολάτρες του περασμένου καιρού. Μέσα στην κόλαση των τελευταίων τούτων αιματόβρεχτων χρόνων ξυπνήσαμε, χρειάστηκε ν' αφίσουμε τη ζωή του πολίτη που τόσο όμορφα ξέρετε να τη ζωγραφίζετε ως ελεύθερη και ειρηνική και να συρθούμε βίαια στον ανθρώπινο αλληλοσπαραγμό για να αντικρύσουμε τη φοβερή πραγματικότητα της κοινωνικής εκμετάλλευσης που τόσο τεχνικά σκεπάζετε με τα ψεύτικα στολίδια σας. Και το αντίκρυσμά της σκόρπισε τα πλάνα ιδανικά σας, τις "πατρίδες" σας και τα "εθνικά όνειρά"

σας και μας έδειξε ολοφάνερα τι κρύβει από πίσω τους: Το συχαμερό εγώ σας, το εγώ της κεφαλαιοκρατικής σας τάξης. Και είδαμε ότι εμείς οι φτωχοί βιοπαλαιστές, οι εργάτες, δεν μπορούμε μέσα σε τούτη την κοινωνία που κυριαρχεί η εκμετάλλευση να απολάψουμε ελευτεριά, γιατί κι όταν δεν στρατευόμαστε σε πόλεμο είμαστε πάντα στρατευμένοι στο βιομηχανικό και εμπορικό στρατό της πλουτοκρατίας, πάντα σκλάβοι που ή με το αίμα ή με τον ιδρώτα μας θα πληθαίνουμε τους θησαυρούς της και θα ικανοποιούμε τις ανικανοποίητες απολαύσεις της χτηνώδικης αχορτασιάς της(...).

Μη μας μιλάτε πια για λευτεριά, γιατί τόσο πιο αβάσταχτη αισθανόμαστε τη σκλαβιά μας. Είδαμε ότι και οι κυβερνήτες, όποιο χρωματισμό κι αν έχουν, δεν είναι παρά γνήσιοι αντιπρόσωποι της εκμεταλλεύτριας αυτών τάξης και ότι η κρατική εξουσία με τη στρατοκρατία της δεν είναι παρά μια οργανωμένη βία σε υπηρεσία των συμφερόντων της.

Μη μας μιλάτε λοιπόν για πατρίδες και για εθνικές αποκαταστάσεις γιατί τόσο πιο συχαμεροί μας φαινόσαστε!»

Είχε άραγε απήχηση αυτή η προπαγάνδα;

Μετά την ήττα πολλοί στρατιωτικοί και πολιτικοί παράγοντες της δεξιάς, απέδωσαν σχεδόν ολάκερη την ήττα στην πολεμική απεργία, τη λιποταξία και την πτώση ηθικού που προκαλούσε η δράση των κομμουνιστών

Ασφαλώς είναι πολύ μεγάλη υπερβολή. Ας δούμε όμως τι καταγράφει ο Αλέξανδρος Γκούντας, που ήταν εκείνη την εποχή ναύτης στο πολεμικό πλοίο «Βέλος»:

«Εκείνο που μας ζήτησαν οι φαντάροι, για λογαριασμό της άγνωστης σε μας αντιπολεμικής οργάνωσης, ήταν έντυπο υλικό. Αποφασίσαμε να τους εξυπηρετήσουμε, ξέροντας ότι έτσι εξυπηρετούμε τον αντιπολεμικό αγώνα. Από το τέλος του 1920 αν θυμάμαι καλά, αρχίσαμε να μεταφέρουμε από την Ελλάδα στην Σμύρνη την εφημερίδα «Ριζοσπάστης» του ΣΕΚΕ που διεξήγαγε σφοδρό αντιπολεμικό αγώνα.

Το «Βέλος», στο οποίο υπηρετούσα εγώ, έκανε δυο ταξίδια τη βδομάδα ανάμεσα Πειραιά-Σμύρνη, για να μεταφέρει το ταχυδρομείο. Τώρα άρχισε να μεταφέρει και «Ριζοσπάστη». Όχι εκατό, ούτε διακόσια φύλλα σε κάθε ταξίδι, αλλά χιλιάδες. Πολλές χιλιάδες. Υπήρχε τόση δίψα για «Ριζοσπάστη» ώστε δεν προφταίναμε να την κορέσουμε. Είμαι βέβαιος ότι τότε θα ξοδεύονταν περισσότερος «Ριζοσπάστης» στο μέτωπο από την υπόλοιπη Ελλάδα, μαζί και την Αθήνα..»

Το **τρίτο στοιχείο** ήταν η παρέμβαση του ΣΕΚΕ **μέσα στο εργατικό κίνημα** στα **μετόπισθεν**, που συνδύαζε τη μάχη για τα οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα με την αντιπολεμική προπαγάνδα.

Μεγάλο ορόσημο αποτέλεσε η **πανεργατική απεργία και εξέγερση στο Βόλο** τον Φλεβάρη του 21 όπου φαντάροι αρνήθηκαν να πυροβολήσουν τους εργάτες όταν διατάχθηκαν.

Λίγες μέρες μετά τα «Φεβρουαριανά» στο Βόλο, ξεκίνησε η θρυλική **απεργία των σιδηροδρομικών**. Τα καράβια και ο σιδηρόδρομος έπαιζαν αποφασιστικό ρόλο στον πόλεμο. Και οι σιδηροδρομικοί, που δεν φημίζονταν για τον ριζοσπαστισμό τους, απεργούσαν εν καιρώ πολέμου!

Το βασικό αίτημα ήταν το θωρο. Από την αρχή η απεργία μετατράπηκε σε μετωπική σύγκρουση με την κυβέρνηση. Η αυτοπεποίθηση των απεργών ήταν τόσο δυνατή που όταν η κυβέρνηση τους πρότεινε εννιαμισάωρο, όχι μόνο το απέρριψαν αλλά πρόσθεσαν στα αιτήματα και την ...απόλυση των λιγοστών απεργοσπαστών!

Η κυβέρνηση απάντησε με **επιστράτευση** και έστειλε εκατοντάδες σιδηροδρομικούς στη μικρά Ασία για να βρει όμως το μπελά της τελικά και εκεί

Ο γνωστός Σταυρίδης γράφει σχετικά:

«Οι 300 σιδηροδρομικοί εις το Μέτωπον, όχι μόνον έγιναν άριστοι σύνδεσμοι μεταξύ των ομάδων των κομμουνιστών εις το Μέτωπον, όχι μόνον μετέφερον πανταχού προπαγανδιστικό υλικόν, εφημερίδας, «μπροσούρας», αλλά και λιποτάκτας εβοήθουν πολλούς και ταξίδια κομμουνιστικών στελεχών μεταξύ των μονάδων και της Σμύρνης. Έφθασε το πράγμα εις σημείον, ώστε η Στρατιά Μικράς Ασίας να έχη εις τα χαρτιά της 60.000 λιποτάκτας. Οι πλείστοι έξ αυτών είχαν σταλή ήδη εις την Ελλάδα με τα επίτακτα πλοία, όπου υπήρχον ναύται κομμουνισταί».

Τα νούμερα δεν επιβεβαιώνονται σε αυτή την έκταση, αλλά κάτι μας λένε όλα αυτά.

Αντιπολεμική στάση: Και σωστή και αποτελεσματική

Ακούγεται συχνά, ειδικά από το χώρο του ΚΚΕ, με αφορμή τη συζήτηση για τη στάση της αριστεράς στον σύγχρονο ελληνοτουρκικό ανταγωνισμό ότι «σωστή είναι μια παρόμοια στάση, αλλά θα απομονωθούμε και θα παραδώσουμε τα πατριωτικά αισθήματα στην

ακροδεξιά»

Ιστορικά αυτό διαψεύδεται.

Το ΚΚΕ γιγαντώθηκε με τη στάση του ενάντια στην πολεμική εκστρατεία στη Μικρά Ασία. Ήταν η γενέθλια πράξη μετάβασης από το ριζοσπαστικό σοσιαλισμό στον εργατικό, διεθνιστικό κομμουνισμό. Το πιο λαμπρό παράδειγμα και απόδειξη αποτελεί η μαζική τελικά απήχηση του ΚΚΕ, ακόμη και (και μάλιστα περισσότερο) στον προσφυγικό πληθυσμό μετά από μεγάλη διαπάλη με το βενιζελισμό, στο φόντο βέβαια της μεγάλης δυστυχίας των προσφύγων στην Ελλάδα.

Και αυτό παρά τα αγκάθια που δημιουργούσε η θέση για ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη που προκαλούσε δυσaréσκεια στους πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί πλέον εκεί από την κυβέρνηση.

Για τη στάση των κομμουνιστών σήμερα στον πολεμικό κίνδυνο

Σήμερα, όταν τίθεται το ερώτημα «ποια η στάση των κομμουνιστών στον πόλεμο;», αρχίζουν αμέσως οι θετικές ή αρνητικές αναφορές στο **Γράμμα Ζαχαριάδη** και στον **πόλεμο 40-41**. Δικαίως σε ένα βαθμό, διότι πρόκειται για μια μεγάλη ιστορική στιγμή.

Ωστόσο, έχει πολλά να μας δώσει η πλούσια πείρα που υπάρχει για τη στάση του νεαρού ΣΕΚΕ/ΚΚΕ στον ελληνοτουρκικό πόλεμο 1919-1922 που οδήγησε στη μεγάλη **Μικρασιατική Καταστροφή** και σε μια από τις μεγαλύτερες **εθνοκαθάρσεις** στην ανθρώπινη ιστορία που ονομάστηκε εύηχα «ανταλλαγή πληθυσμών»

Δεν είναι συγκρίσιμες ακριβώς οι ιστορικές περίοδοι του 22, του 40 και η σημερινή και έχει πάντα μεγάλο ρίσκο και κίνδυνο αυθαιρεσίας η σχηματική αναζήτηση αναλογιών. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, και η συζήτηση για αυτόν, είχε δύο νέες παραμέτρους που περιέπλεκαν τα πράγματα: Ο φασισμός και η ΕΣΣΔ.

Από πολλές απόψεις ωστόσο και όχι μόνο στο ζήτημα της στάσης απέναντι στον πόλεμο, βρισκόμαστε πιο κοντά σε μια **νέα εκδοχή «μεσοπολέμου»** με ακόμη πιο **δραματικά διλήμματα** και προκλήσεις.

Σε κάθε περίπτωση, η στάση στον πόλεμο καθορίζεται από το **χαρακτήρα του πολέμου** και από την κομμουνιστική διεθνιστική στρατηγική.

Και αυτός ο χαρακτήρας με τη σειρά του, δεν κρίνεται κυρίως από το ποιος είναι επιτιθέμενος και ποιος αμυνόμενος (στην αρχή ή στην συνέχεια), άρα και η απάντηση δε μπορεί να στριμώχνεται στα σύνθημα «υπεράσπιση των συνόρων, αλλά μετά σταματάμε». Πρόκειται για πολύ ρηχή θέση.

Δεν είναι αφηρημένη συζήτηση αυτή: Αν ο πόλεμος θεωρηθεί **αμυντικός** και **δίκαιος** (και αυτό κρίνεται **πριν** ξεσπάσει), τότε όλοι θα είναι έτοιμοι να σκοτωθούν και να σκοτώσουν ακόμη και για μια βραχονησίδα. Αν αποκαλύπτεται ως **άδικος** και **επιθετικός**, τότε είναι εφικτή η αποτροπή του από το εργατικό κίνημα ή/και η ανατροπή της κυβέρνησης που τον διεξάγει αλλά και του αστικού συστήματος συνολικά.

Η πείρα των κομμουνιστών εκείνης της φλεγόμενης δεκαετίας, αποδομεί επίσης το γνωστό ερώτημα «δηλαδή τι σημαίνει είστε ενάντια στον πόλεμο; Καλείτε σε λιποταξία;». Δεν είμαστε ως κομμουνιστές τόσο πρόχειροι και ως προς αυτό, αναφέρθηκε πλούτος μορφών δράσης καταγεγραμμένος στην εμπειρία του ΣΕΚΕ/ΚΚΕ.

*Η εισήγηση παρουσιάστηκε στην 4η Συνάντηση Εργασίας του Ινστιτούτου Πολιτικών και Κοινωνικών Ερευνών «Παντελής Πουλιόπουλος» με θέμα «200 χρόνια Μαρξ, 50 χρόνια Μάης, 100 χρόνια ΣΕΚΕ», Δεκέμβριος 2018